

ปากมูล – ราชินีไศล : ปัญหาสังคมหรือประชาสังคม

ฉลาดชาย รมิตานนท์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประสบการณ์ของทุกประเทศโดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนาเมื่อประสบกับวิกฤตทางเศรษฐกิจ มักต้องเผชิญหน้ากับวิกฤตทางการเมืองที่กระหน่ำซ้ำเติมเข้ามาอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น ผลกระทบที่ตามมาย่อมรุนแรงอย่างแน่นอนและมักถูกนำไปอ้างว่าเป็นอุปสรรคต่อการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ แท้ที่จริงแล้วในปัจจุบัน แม้กระทั่งนักเศรษฐศาสตร์ชั้นนำของโลกก็ไม่มีใครยืนยันได้ว่า ความสำเร็จในการแก้ปัญหาจะเกิดขึ้นระดับใด เมื่อไร และยั่งยืนเพียงไรหรือแม้กระทั่งจะแก้ได้สำเร็จหรือไม่ด้วยซ้ำไป ความไม่มั่นใจดังกล่าว อาจไม่ใช่เรื่องความบกพร่องของกลไกต่าง ๆ ของระบบเศรษฐกิจของแต่ละประเทศและของนานาชาติ เช่นสถาบันการเงินอ่อนแอ การขาดองค์การสากลที่เข้มแข็งและเป็นกลางที่จะคอยดูแลให้เศรษฐกิจโลกเป็นไปอย่างเป็นธรรมเป็นต้น หากแต่ความผิดพลาดอาจอยู่ในระดับที่ลึกมาก คืออยู่ที่ตัวปรัชญาของการแข่งขันอย่างเสรีที่ถูกอ้างในฐานะเป็นทั้งความชอบธรรม วิธีการและเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาเศรษฐกิจโลกเลยทีเดียว

ดังนั้นการแก้ปัญหาโดยการติดตามเหตุการณ์และคู่ดัชนีรายวัน รายเดือน รายคาบ หรือรายปี เช่นการจับตาและวิเคราะห์ตลาดหุ้นทุกวินาที การตก การขึ้นของค่าเงินสกุลต่าง ๆ การพูดถึงเงินไหลออกมากกว่าไหลเข้าการจัดลำดับความน่าเชื่อถือโดยสถาบันต่าง ๆ และอะไรอื่น ๆ อีกมากมาย รวมทั้งมาตรการต่าง ๆ ที่จะจัดการกับปรากฏการณ์เหล่านั้น อาจไม่นำไปสู่การแก้ปัญหาโดยเฉพาะในระยะยาวได้เลยก็เป็นได้ ด้วยเหตุนี้จึงไม่น่าแปลกใจที่วิกฤตทางการเมืองเป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอน โดยเฉพาะในกรณีประเทศเล็ก ๆ และอ่อนแออย่างประเทศเรา ประเด็นสำคัญจึงไม่ใช่ห้ามหรือปิดกั้นไม่ให้ปัญหาได้รับการแสดงออกหรือกลบเกลื่อนบิดเบือนปัญหา หากแต่

ต้องประกาศอย่างเปิดเผยว่าปัญหามีอยู่จริง และจะแก้ไขอย่างไร เมื่อไรต่างหาก กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ “การยอมรับปัญหาคือส่วนหนึ่งของกระบวนการแก้ปัญหา”

กรณีหลวงตามหาบัวก็ดี เชื้อนปากมูล เชื้อนราษีไศล และอะไรทั้งหลาย ทั้งปวงที่เกิดขึ้นแล้วและกำลังจะเกิดจะต้องถูกมองทั้ง โดยรัฐ ฝ่ายการเมืองและ สาธารณชนด้วยทัศนคติมุมมองใหม่ที่กว้างขวางและลุ่มลึกมากกว่า ทัศนคติที่มีอยู่เดิม ๆ ที่ มองว่าเป็นการยุบปลุกปั่นของคนบางคนหรือบางกลุ่มที่ไม่หวังดี ทัศนคติเช่นนี้เป็น อันตรายใหญ่หลวงต่อผู้ที่มีทัศนคติ นั้น ๆเองโดยตรง และเป็นภัยต่อประเทศชาติหรือ สังคมโดยรวมอีกด้วย

รัฐและสาธารณชนจะต้องเข้าใจว่าวิกฤตการเมืองในรูปของ “มีอบ” ต่าง ๆ นั้นเป็นทั้งผลและเหตุของวิกฤตเศรษฐกิจ แต่การจะเข้าใจประเด็นนี้ได้จะต้องเปิด ใจกว้างและต้องยอมรับว่า การพัฒนาประเทศโดยเน้นที่การเติบโตทางเศรษฐกิจแต่เพียง อย่างเดียว หรือแนวทางเดียวเป็นสาเหตุหนึ่งของการเกิดวิกฤตต่าง ๆ ในปัจจุบัน หากคิด อย่างนี้ได้ก็จะตระหนักว่า วิกฤตเศรษฐกิจมิใช่เพิ่งเกิดเมื่อ“ลูกโป่งแตก” หากเกิดมาตั้งแต่ เริ่มเป่าลูกโป่งแล้ว ยิ่งลูกโป่ง โป่งมากขึ้นเท่าไรควรจะต้องจุกใจว่ามันคือภาวะอันตราย ไม่ใช่ภาวะแห่งความรุ่งโรจน์แต่เพียงอย่างเดียว ดังนั้นการแก้ปัญหาแนวทางเดียวเรื่อง เดียวโดยคิดและทำ โดยคนฝ่ายเดียวจึงไม่ใช่ทางออกแต่เป็นทางตัน

ยิ่งไปกว่านั้น ภาวะฟองสบู่ หรือ “ลูกโป่ง” ของเศรษฐกิจ แม้จะใช้เป็น อุปมาอุปมัยที่สะท้อนให้เห็นภาวะความเปราะบางของเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี แต่มันไม่ สามารถสะท้อนความแตกต่างและความหลากหลายในสังคมไทยได้ สังคมไทยไม่ใช่ สังคมที่เป็นเนื้อเดียวกัน รักใคร่ ประองคอง สามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน นั่นเป็นมายา คติที่ถูกสร้างขึ้นโดยรัฐภายใต้เงื่อนไขของการเมืองแบบหนึ่งในอดีต แต่ก็เชื่อได้ว่าคง จะถูกถ่ายทอดหรือผลิตซ้ำเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่างต่อไป อย่างไรก็ตามสังคมไทย จะต้องตระหนักว่าภาวะนั้นเป็นภาวะสมมุติที่ถูกสร้างขึ้น ปราบฏุกการณ์ที่เกิดขึ้นจริงใน รูปของการเคลื่อนไหวของกลุ่มต่าง ๆ ต่างหากเล่าคือภาวะที่มีอยู่จริง เรื่องของความ แตกต่างระหว่างคนจนคนรวย ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในทางวัฒนธรรมศาสนา

ความเชื่อ ความแตกต่างระหว่างเพศและวัยมีอยู่จริง และบนความแตกต่างนี้มีคนที่เอาเปรียบกับคนที่ถูกเอาเปรียบอยู่จริง

กรณีหลวงตามหาบัวออกมาขัดขวางรัฐบาลเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของความแตกต่างทางความคิดในการแก้ปัญหา ฝ่ายรัฐและนักเศรษฐศาสตร์กลุ่มหนึ่ง เห็นว่าการรวมบัญชีไม่มีปัญหาหรือไม่ใช่ปัญหาใหญ่ แต่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่ามีปัญหาอย่างแน่นอน แท้จริงแล้วมันไม่ใช่เป็นปัญหาทางเทคนิคและวินัยในเรื่องการจัดการทางการเงิน-การคลังของประเทศเท่านั้น แต่มันสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางใหญ่ ๆ ทั้งหมดในการมองปัญหาและแก้ปัญหาที่ต่างกัน ฝ่ายหนึ่งมองว่าต้องแก้ปัญหาตามแนวทางที่ไอเอ็มเอฟ. กำหนดให้ แต่อีกฝ่ายหนึ่งบอกว่าควรทำตามเฉพาะบางส่วนเท่านั้น นอกนั้นจะต้องเป็นตัวของเราเอง

กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ ฝ่ายหลวงตามหาบัวมีนัยของความเป็นเอกราชอธิปไตย ทางเศรษฐกิจอยู่อย่างเห็นได้ชัด คำขวัญ “ผ้าป่าช่วยชาติ” คงไม่ใช่คำหุ่ ๆ ลอยๆ โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาควบคู่กับการเกิดกระแสและผลในทางตัวเงินและวัตถุที่ได้มา จริงอยู่เมื่อคิดเป็นเงินหรือมูลค่าทางเศรษฐกิจอาจน้อยนิด แต่มูลค่าทางการเมื่อนั้นมหาศาล ซึ่งกว่าฝ่ายรัฐบาล (ประชาธิปไตย) จะเรียนรู้เรื่องนี้ได้ก็สายไปเสียแล้ว

จริงอยู่วิถีคิดของประชาธิปไตยจะสอดคล้องกับแนวโน้มของโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่สิ่งที่เรียกว่า ประเทศ หรือรัฐชาติที่มีพรมแดนทางภูมิศาสตร์ที่ชัดเจนตายตัวกำลังค่อย ๆ จางหายไป ภายใต้การขยายตัวของทุน เทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสาร และวัฒนธรรมสากล (ฝรั่ง) แต่สำนักเรื่องชาติ หรือลัทธิชาตินิยมยังปฏิเสธที่จะหลุดออกไปจากใจของประชาชนส่วนหนึ่งและสื่อมวลชน ยิ่งเมื่อนำผลรับของการแก้วิกฤตเศรษฐกิจของรัฐบาลมาตรวจสอบ ก็ยิ่งทำให้ประเด็นชาตินิยมหรือ “รักชาติ” แหลมคมมากยิ่งขึ้น พวกเขาเห็นว่าธนาคารพาณิชย์ ธนาคารแล้วธนาคารเล่าถูกขายให้ต่างชาติ รัฐวิสาหกิจหลายแห่งกำลังหลุดไปภายใต้นโยบายแปรรูปให้เอกชน (ทุนต่างชาติ) คำว่า “แผ่นดินไทย” ซึ่งยังมีความขลังในทางการเมืองแต่ไม่มีความขลังในทางเศรษฐศาสตร์ ก็คงจะหลุดไปในรูปของการเข้ามา “เทคโอเวอร์” ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ทั้งหลาย ที่กองอยู่

ทั่วประเทศธุรกิจประกันชีวิต ประกันภัย ประกันสุขภาพอนามัย เผลอ ๆ ลือมวลงน
โรงพยาบาล โรงเรียนและสถาบันการศึกษาระดับสูงก็จะกลายเป็นของทุนต่างชาติไป
ด้วยในที่สุด

ที่กล่าวไปนั้นคือความวิตกกังวลของคนไทยจำนวนหนึ่งซึ่งจะมองข้าม
อย่างไม่แยแสไม่ได้ พวกนักเศรษฐศาสตร์เสรีนิยมทั้งหลายไม่มีวันเข้าใจประเด็นนี้ได้
เลย หากตั้งคำถามขึ้น ๆ ว่าก็แล้วทุนฝรั่งกับทุนไทยมันต่างกันยังไง ในเมื่อมันก็คือทุน
เหมือนกัน ยังไง ๆ มันหวังเอากำไรสูงสุดด้วยกันทั้งสิ้น ดูอย่างธนาคารพาณิชย์ไทยที่
ล้ม ๆ ไปพวกนั้นสิ ล้วนแล้วแต่โกงชาติ โกงคนไทยด้วยกันทั้งสิ้น บริษัทข้ามชาติด้าน
การเกษตรและอาหารที่มีคนไทยเป็นเจ้าของก็ใช้ว่าจะยึดมั่นกับผลประโยชน์ของ
ประเทศชาติ บริษัทโทรคมนาคมสื่อสารของคนไทย ขาย โทรศัพท์มือถือ เก็บค่าบริการ
แพงสุด ๆ เหล่านี้มีใช้ทุนไทยหรือ แล้วยังจะมาพูดถึง “ทุนไทย” ไปทำไมกันอีกเล่า

เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่มากที่จะต้องถกกันเป็นอีกหลายบทความ เพื่อหา
นิยามใหม่ของคำว่า “ทุนไทย”

หันไปดูความเคลื่อนไหวของขบวนการปากมูลและราษีไศลเราจะได้
ความรู้ลึกที่แตกต่างจากรณีหลวงตามหาบัวอย่างน่าสังเกต

กลุ่มคนที่เป็นรากฐานของการเคลื่อนไหวนี้คือกลุ่มคนจนผู้ที่ตกอยู่ใน
ภาวะ “หลังพิงเขื่อน” ก็เพราะผลงานด้านการพัฒนาของรัฐในช่วงสามสิบ – สี่สิบปีที่
ผ่านมา อันเป็นการพัฒนาที่ไม่ให้ความสำคัญต่อการสร้างความเป็นธรรม (การกระจาย
รายได้) ไม่สนใจกับความจริงจังยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม ไม่สนใจต่อการมีส่วนร่วมของ
ประชาชน ไม่สนใจต่อความโปร่งใส (อันเป็นเงื่อนไขสำคัญของการดำรง คอร์ปชั่น
เอาไว้) ผลของการพัฒนาในลักษณะดังกล่าวทำให้คนจนทั่วประเทศตกอยู่ในภาวะต้อง
ดิ้นรนด้วยตนเองเป็นเอือกสุดท้ายแต่ยาวนาน แม้การแก้วิกฤตเศรษฐกิจจะประสบ
ความสำเร็จตามสูตรก็ตามที การเคลื่อนไหวเช่นนี้ จะยังมีอยู่ต่อไป

ในขณะที่กลุ่มลูกศิษย์หลวงตามหาบัวพูดและแสดงออกถึงความรักชาติอย่างชัดเจนแจ่มแจ้งและหลาย ๆ ฝ่ายเข้าใจและเชื่ออย่างนั้น แต่ทัศนคติของคนบางกลุ่มมองว่าคนจนปากมุล-ราษีไศล ไม่รักชาติ ไม่เสียสละเพื่อสาธารณประโยชน์ จะเอาแต่ได้ ไม่คำนึงเรื่องผลกระทบต่อการผลิตกระแสไฟฟ้า และปัญหาน้ำท่วม หลายคนมองว่าพวกเขากำลังสร้างความเสียหายให้กับ “สมบัติของทางราชการ”

การปรากฏตัวของทัศนคติดังกล่าวข้างบนเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า สังคมไทยยังไม่บรรลุวุฒิภาวะทางความคิด พอที่จะก้าวไปข้างหน้าอันมีประชาสังคมเป็นเป้าหมาย

สังคมไทยน่าจะมองออกว่าการเคลื่อนไหวของมือบปากมุล - ราษีไศล ไม่ใช่เป็นเพียงการคัดค้านเขื่อน ก้านกระแสไฟฟ้าที่ผลิตได้เพียงน้อยนิด บันไดปลาโจนที่ล้นหลวมหรือไม่ล้นหลวม หรือแม้กระทั่งเรื่องได้ค่าชดเชยหรือไม่ ถ้าได้แล้วคุ้มหรือไม่ และประเด็นอื่น ๆ อีกหลายประเด็นตามที่ปรากฏเป็นข่าวเท่านั้น

แท้จริงแล้วพวกเขาคัดค้านการพัฒนาที่ไม่เป็นธรรม โดยเฉพาะกับคนจน คนไร้อำนาจ พวกเขาคัดค้านการพัฒนาที่ไม่โปร่งใส เต็มไปด้วยข้อมูลเท็จที่หมกเม็ด การทุจริตคอร์รัปชันเอาไว้ในรายงานผลกระทบฯ เล่มหนา พวกเขาคัดค้านการผูกขาดการพัฒนาโดยรัฐแต่ผู้เดียว พวกเขาต้องการเข้าไปตรวจสอบการกระทำของรัฐทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคตพวกเขาต้องการมีส่วนร่วม พวกเขาต่อต้านการสร้างเขื่อนเพราะเขื่อนทำลายระบบนิเวศที่มีอยู่ตามธรรมชาติ พวกเขาต้องการให้การพัฒนาของรัฐเป็นไปอย่างยั่งยืน

หากปล่อยให้รัฐดำเนินการพัฒนาไปในแนวทางเดิมอีกหน่อย เราคงต้องขายเขื่อนปากมุล เขื่อนราษีไศล เขื่อนและโรงไฟฟ้าอื่นๆ ให้กับทุนต่างชาติหลังจากที่ก่อสร้างขึ้นมาจากต้นทุนไทย ทั้งต้นทุนทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม เหมือนกับที่เรากำลังทยอยขาย รัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ไปในขณะนี้

คงไม่ต้องบอกกระมังว่าเบื้องหลังการเคลื่อนไหวของคนจนในกรณีปากมูล ราชินีไสล และอื่น ๆ คือ ความรักชาติที่ล้าลึกของคนจน คนที่ไม่มีที่จะทำกิน ไม่มีปลาจะให้จับ ไม่มีเงินจะซื้อข้าว และไม่มีทองกับดอลลาร์ไปสมทบกับหลวงตามหาบัว

อนึ่งเมื่อมีการตั้งคณะกรรมการกลางขึ้นมาพิจารณาตัดสินความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านปากมูล-ราชินีไสลกับรัฐแล้ว ด้านหนึ่งก็เป็นเรื่องดี แต่อีกด้านหนึ่งก็น่าเป็นห่วงอย่างยิ่งว่า คณะกรรมการที่ว่านั้น จะดูแล้วเห็นอะไรมากกว่าสิ่งที่รับได้ผ่านทางสายตา
